

Mandag morgen 12. juni 1972.

AFTENPOSTENS KRONIKK

Den nye reinbeitekonvensjon mellom Norge og Sverige som trådte i kraft i vår, er «et skoleeksempel på den norske stats manglende forståelse for samebefolkningens interesser», skriver Odd Gunnar Skagestad i kronikken idag. Han hevder at innrømmelsen av betterettigheter til svenske samer i Troms, Nordland og Nord-Trøndelag skjer på bekostning av endel norske samer som utgjør «en av vårt lands mest underpriviligerte befolkningsgrupper».

Reinbeitesaken

Av Odd Gunnar Skagestad

For noen tid siden bragte Aftenposten en liten, uanselig notis, som fortalte at den nye reinbeitekonvensjonen mellom Norge og Sverige var ratifisert. Etter å ha blitt godkjent av Riksdagen og Stortinget, trådte konvensjonen i kraft 1. mai 1972. Det var knapt å vente at denne meddelelsen skulle vekke den helt store interesse blant det brede publikum. Enkelte reagerte kan hende med en viss likegyldig velvilje: — Javel, et eksempel på praktisk samarbeide over landegrensene i Norden. For dem som imidlertid har viet reinbeitesaken nevneverdig interesse, tør derimot ratifisering av den nye konvensjonen ha kommet som en skuffelse.

Reinbeitesaken gjelder — noe forenklet — spørsmålet om de svenske beiterettigheter i Troms, Nordland og Nord-Trøndelag fylker, herunder spørsmålet om forpliktelser og kompensasjoner. Sakens bakgrunn er reindriftsnæringens egenart, som bl. a. nødvendiggjør sesongmessige forflytninger mellom forskjellige beiteområder, tildels på tvers av landegrensene på Nordkalotten. Næringsutøverne er samer, som fordi de altså er nomader eller sesongpendlere, kaller «flyttsamer».

Den nye konvensjonen har en forhistorie som er — unnskyld uttrykket — lang som en ulykke. Reinbeitesaken ble første gang regulert ved den såkalte Lappekodicill av 1751. Som vanlig er for mellomfolkelige avtaler, var Lappekodicillen i sin tid basert på prinsippet om gjensidighet: Sverige (dvs. de svenske flyttsamer) fikk rett til å la sine rein

beite på norsk område, til gjengjeld for tilsvarende norske beiterettigheter på svensk område.

Det var eldgammel sedvane som på denne måten ble avtålefestet. Det «svenske område» som det imidlertid i praksis var aktuelt å benytte fra norsk side, var det som idag er finsk Lappland, hvor de norske samer i Finnmark dengang hadde sine vinterbeiter. Da Sverige i 1809 avsto Finland til Russland og grensen senere ble stengt, gikk disse beiteområdene tapt for alltid. Dermed falt i praksis gjensidigheten bort, og det oppsto et behov for å få reinbeitesaken regulert på ny, på en mer rettferdig måte. Dette behovet ble til slutt erkjent i 1904, da en kommisjon som hadde utredet saken, leverte sin innstilling. Konklusjonen her var at de norske forpliktelser ifølge Lappekodicillen var falt bort som følge av den ensidige svenske handling av 1809.

Som en del av Karistad-forliket etter unionsoppløsningen i 1905 fikk man imidlertid en ny reinbeitekonvensjon mellom Norge og Sverige, hvor man tvertimot fastslo at Lappekodicillen var uoppsigelig. Mangelen på reell gjensidighet innebar at denne kodicillen ble hvilende på Norge som et evigvarende servitutt. Konvensjonen av 1905 ble i 1919 avløst av en ny reinbeitekonvensjon som om mulig enda sterkere markerte den skjeve fordeling av fordeler og ydelser. Sverige fikk nå rett til årlig sommerbeite i Norge for 69 000 rein i egne reservater, stengt for norske rein. Til gjengjeld fikk 2000 norske rein beite i Sverige — men sam-

men med beitende svensk rein. For det tilfellet at 1919-konvensjonen skulle falle bort, ble dessuten Lappekodocillens uoppsigelighet («evighets-klausulen») stadfestet.

1919-konvensjonen ble sagt opp fra norsk side i 1961, men ble midlertidig forlenget i påvente av at man skulle forhandle seg frem til en ny avtale. Sluttproduktet av disse forhandlingene skulle altså bli den nye reinbeitekonvensjonen av 1972.

En av de meget få som har et virkelig inngående kjennskap til reinbeitesaken, er den tidligere shipping-mann, utenriksstjenestemann m.m. Trygve Kielland. I et inserat i Aftenposten den 28. april i år hevdet Kielland at: «Ifølge den nye avtalen får Sverige gratis beite for et ubegrenset antall dyr, for tiden over 60 000 . . . til evig tid (så lenge det fins rein i Sverige). Til gjengjeld får Norge ingenting.»

Så vidt jeg kan forstå, er denne uttalelsen noe i krasseste laget. Rett skal være rett: På visse punkter er den nye konvensjonen et fremskritt i forhold til 1919-konvensjonen. Således bortfaller nå klausulen om at Lappekodocillen av 1751 ikke ensidig kan oppsies av en av partene («evighets-klausulen»). Videre økes tallet på norske rein som får rett til å beite i Sverige, fra 2000 til 8600, og disse får nå i motsetning til tidligere egne, reserverte områder. Her gjelder riktignok at dersom norsk beite i Sverige finner sted i mindre utstrekning enn forutsatt, eller ikke finner sted i det hele tatt (!), skal beitet kunne benyttes av svensk rein.

Norge får m.a.o. rett til et beite som det forutsettes at man ikke får bruk for, for igjen å sitere Kielland. Hovedsaken er imidlertid at heller ikke den nye avtalen gir det som nå burde være en soleklar betingelse, nemlig reell gjensidighet: Fremdeles har Sverige de største fordelene og Norge de største ulempene.

Jeg nevnte ovenfor at mellomfolkelige avtaler vanligvis er basert på gjensidighetsprinsippet. Dette behøver riktignok ikke alltid være tilfellet; under iallfall to slags omstendigheter vil det kunne fravikes. Det ene tilfellet er når man har å gjøre med aggressive stater som utifra egen maktposisjon tiltvinger seg fordeler på motpartens bekostning. Det annet tilfelle er når det foreligger særlige billighetshensyn, som når en bedrestilt stat ønsker å hjelpe en vanskeligere stilt, f.eks. et underutviklet land. I reinbeitesaken foreligger det ingen slike omstendigheter som skulle tilsi at Norge gir Sverige fordeler på egen bekostning. Norge kan knapt sies å være utsatt for noen storsvensk dominanstrusel, og å antyde at Sverige er et U-land, er en dårlig vits. For Norge burde det derfor være en nasjonal prinsipp-sak å utvirke at man fikk en reinbeitekonvensjon basert på gjensidige fordeler og ydelser. Det er av denne grunn nærmest uforståelig at våre myndigheter kan ha medvirket til og godkjent et aktstykke som reinbeitekonvensjonen av 1972.

I denne saken er det imidlertid et annet forhold som spiller inn og stiller våre myndigheters hand-

lemåte i et særdeles lite flatterende lys. Jeg tenker på hensynet til den befolkningsgruppe som konvensjonsbestemmelsene rammes, nemlig samene; Norges eneste innfødte nasjonale minoritetsgruppe. Nettopp ivaretagelsen av samenes interesser og rettigheter burde i særlig grad ligge den norske stat på hjerte, så meget mer som man her har mye gammel urett å rette opp.

Samene er i tidens løp blitt utsatt for en rekke former for diskriminering, som tildels gjør seg gjeldende den dag i dag. Den sosiale diskriminering som har foregått på lokalplanet, kan våre myndigheter knapt holdes ansvarlige for. Anderledes forholder det seg med meget av den kulturelle og økonomiske diskriminering som samene, som individer og som gruppe, har måttet døye. Disse misforhold må i mange tilfeller tilskrives byråkratisk stivbenthet og innsiktløshet og tildels administrative overgrep fra såvel lokal- som sentralmyndighetenes side. Gledeligvis gjør det idag seg gjeldende en gryende erkjennelse av de skjevheter som samene har vært utsatt for, en erkjennelse som er ledsaget av en positiv vilje til å rette opp fortidens forsettigheter og urett. Slik erkjennelse og vilje har gitt konkrete resultater i visse saker. Så ikke i reinbeitesaken.

Talsmenn for samenes interesser synes bare i liten grad å ha gjort reinbeitesaken til noen merkesak. Dette må tilskrives såvel sosiale som geografiske årsaker. Det er idag bare et mindretall av de norske samene som er be-

skjeftiget i reindriftsnæringen; hovedtyngden av landets samebefolkning bor dessuten i Finnmark, hvor reinbeitesaken ikke lenger har direkte aktualitet. De skadelidende grupper er først og fremst reindriftssamene (flytt-samene) i Troms og Nordland fylker. Disse grupper er relativt fåtallige, og de er geografisk spredt og isolert. I dagens situasjon er de dessuten i stigende grad sosialt og kulturelt isolert i forhold til de mest toneangivende samiske kretser, for hvem reindriftsnæringen synes å bli et stadig mer perifert anliggende.

Det er grunn til å tro at den del av samebefolkningen som reinbeitesaken mest følbart angår, også er den del som har hatt minst muligheter til å artikulere sine krav overfor myndighetene. Den norske samebefolkning sett under ett kan nok kalles en forsømt minoritet, men i sin midte har denne minoritet også sine, spesielt isolerte og underprivilegerte, minoriteter. For disse er mulighetene til å bli hørt i dagens pressgruppesamfunn, sørgelig små.

Reindriftssamene i Troms og Nordland rammes av de norsk-svenske konvensjonsbestemmelsene på lignende måte som vår kystfiskerbefolkning ville bli rammet dersom Norge ga utenlandske fiskere monopol på å fiske innenfor vår egen 12-mils grense. Eksempelet er satt på spissen, men tør illustrere reindriftsnæringens avhengighet av beiteområdene. Reindriftsnæringen har vært det viktigste økonomiske grunnlag for samefolkets på mange måter særpregede livs-

form og kultur. Dersom man ønsker å opprettholde disse verdier, er det en hovedbetingelse at næringen gis iallfall noenlunde anstendige livsvilkår.

Myndighetenes håndtering av reinbeitesaken opp gjennom tide-
ne får ta sin del av skylden for den stagnasjon som i Norge (i motsetning til i Sverige) har preget samefolkets tradisjonelle næringsvei. Viktigst idag er imidlertid sakens prinsipielle sider. Reinbeitesaken har i generasjoner vært et skoleeksempel på den norske stats manglende forståelse for samebefolkningens livsviktige interesser. I reinbeitesaken har regjering og storting nylig hatt hva man skulle tro var en kjærkommen anledning til å markere at tilsidesettelsespolitikken definitivt var forlatt. Det er lite som tyder på at myndighetene kjente sin besøkelsestid.

Norges politikk i reinbeitesaken har hittil gått ut på å subsidiere en svensk næringsgren på bekostning av en av vårt eget lands mest underprivilegerte befolkningsgrupper. Med reinbeitekonvensjonen av 1. mai 1972 har denne politikk fått en ny stadfestelse.